

Vem bär ansvaret ?

Ett spel om konsumtion och ansvar

Göteborgs Stad
Konsument Göteborg

PEDAGOGISKT
CENTRUM
 Utbildning

Sammanfattning

Vem bär ansvaret? är ett dilemmaspel som handlar om hur varor som konsumeras i Sverige ofta produceras med oetiska och miljöfarliga metoder.

Ämnen som behandlas är demokrati, konsumentmakt, rättvise- och handelsfrågor.

Spelet kan spelas som en del i att lära sig om medveten konsumtion och konsumentmakt.

Syfte

Syftet är att skapa en diskussion kring samt ge ökad kunskap om vad som kan påverka orättvisa arbets- och handelsvillkor mellan länder och företag.

Översikt

Denna handledning innehåller:

- ▶ Om innehållet
- ▶ Tips till handledaren
- ▶ Förarbete
- ▶ Genomförande
- ▶ Bilaga: Vittnesmål

Om innehållet

Personerna som skildras i vittnesmålen är påhittade, men all fakta är verklighetsbaserad. Skildringar av arbetssätt och livsvillkor är autentiska. Detta kan vara en bra sak att förklara för eleverna om frågan uppkommer, och i annat fall i efterdiskussionen.

Fakta

Spelet är utvecklat av Pedagogiskt Centrum för Konsument Göteborg. Detta material är © Copyright Konsument Göteborg 2012. Materialet får fritt kopieras och användas i utbildningsverksamhet så länge källa anges.

Tid: 60 minuter

Antal deltagare: 4-30

Målgrupp: Spelet är i första hand framtaget för att passa elever i grundskolan åk 9.

Speldesign: Carolina Dahlberg och Sofia Reimer

Texter och material: Carolina Dahlberg och Sofia Reimer

Layout och formgivning: Carolina Dahlberg

Konsument Göteborg

Konsument Göteborgs uppgift är att ta tillvara konsumenternas intressen och ge kostnadsfri rådgivning till dig som bor i Göteborg samt Ale, Kungälv, Partille, Mölndal och Öckerö kommun.

Konsument Göteborg arbetar genom individuell rådgivning inom ekonomi- och konsumentfrågor; studiebesök, föreläsningar, projekt och kampanjer inom specifika områden som rör konsumenträtt och hållbarhet.

Konsument Göteborg:

Box 11364

404 28 Göteborg

Telefon: 031-368 08 00

Fax: 031-368 08 84

<http://www.goteborg.se/konsument>

Pedagogiskt Centrum

GR Utbildning - Pedagogiskt Centrum syftar till att utveckla, utbilda och genomföra verksamhet med den upplevelsebaserade pedagogiken som verktyg och förhållningssätt. Den primära målgruppen är pedagogisk personal inom grundskolans senare år, gymnasieskolan, vuxenutbildning och högskola. Pedagogiskt Centrum har över tio års erfarenhet av upplevelsebaserat lärande och arbetar nära målgrupperna. Pedagogiskt Centrum utvecklar pedagogiskt material, utbildar pedagoger och genomför insatser direkt på skolor runt om i landet.

Läs gärna mer på <http://www.pedagogisktcentrum.se>

Besök gärna också vår speldatabas med över 80 analoga spel, fria att ladda hem och använda: <http://www.grul.se>

Tips till handledaren

Lärarens förberedelser

Som handledare bör du läsa igenom hela spelet först. Läs särskilt noga igenom handledningen för att lättare kunna hitta rätt i texten under genomförandet.

Gemensamma förberedelser

Berätta för eleverna att de skall spela ett spel, men avslöja inte spelets handling eller syfte. Det innebär att eleverna inte behöver fundera på om de gör rätt/fel och inte heller under spelets gång behöva fundera på frågeställningar som besvaras i efterdiskussionen.

Genomförande

Under spelets genomförande är det viktigt att du som handledare är målmedveten och tydlig i alla instruktioner. Genom att ha läst igenom materialet innan genomförandet kommer du med enkelhet kunna besvara elevernas frågor under spelets gång.

Ingen grupp är den andra lik, och under genomförandet så kan oväntade saker hända. Ta eventuella avbrott med lugn och led tillbaka eleverna till spelets handling.

Bara för att en elev inte pratar mycket under spelet innebär det inte att eleven inte tar del av upplevelsen. En elev som betraktar händelsen kan lära sig lika mycket som en som deltar aktivt.

Efterdiskussion

I efterdiskussionen sker större delen av lärandet. Genom en väl genomförd efterdiskussion kan gruppen använda sina erfarenheter under övningen och lyfta dessa till ett bredare perspektiv. Efterdiskussionen ska ta tid och det är därför viktigt att avsätta tid till denna, gärna 20 minuter.

Ett förslag är att under efterdiskussionen möblera rummet så att alla sitter i en ring.

Det gör att alla ser varandra och blir också en tydlig markör att spelet är slut och att gruppen nu har gått in i en ny fas.

Efterdiskussionen är för att skapa struktur indelad i tre faser:

Reflekterande

Efterdiskussionen börjar med reflektion, vilket handlar om att låta eleverna sammanfatta sin upplevelse. Frågor handlar om händelseförloppet, vad som var roligt, vad som var svårt och hur de upplevde olika delar av spelet. Den reflekterande fasen är viktig för att skapa ett bra underlag för senare faser i efterdiskussionen.

Tolkande

Här skall eleverna få möjlighet att problematisera och analysera händelserna under spelet och se möjlighet till alternativa utgångar beroende på förutsättningarna. Hjälps eleverna genom öppna frågor att sätta ord på sina känslor och erfarenheter som de upplevde i spelet.

Generaliserande

I generaliseringsfasen lyfts elevernas reflektioner och upplevelser av spelet till ett större perspektiv. Här kan ni diskutera och dra paralleller med historiska händelser, aktuella politiska frågor och nyhetsbevakning.

Det är inte ett måste att under efterdiskussionen avsluta en fas för att påbörja en annan, utan man kan vandra fritt mellan de olika faserna beroende på vart gruppen för samtalet.

Eleverna kan ställa frågor till varandra, komma med spontana synpunkter eller föra diskussionen vidare snabbare än frågorna som står uppställda. Detta händer ganska ofta och är fullt normalt. Om nödvändigt kan ni gå tillbaka till de reflekterande frågorna senare.

Förarbete

- ▶ Läs igenom hela handledningen så att du förstår spelet.
- ▶ Känn inte att du måste memorera alla texter utan se till att ha en kopia av hela spelet med dig under genomförandet.
- ▶ Skriv ut de vittnesmål (Bilaga 1) som du tänkt använda dig av. Eleverna kommer arbeta två och två eller tre och tre. Varje grupp ska ha varsitt vittnesmål.
- ▶ Skriv upp de fem aktörerna på en whiteboard eller sätt upp deras namn på pappersark på väggen.

Genomförande

Introduktion

Berätta att ni ska spela ett spel som handlar om handelsfrågor och arbetsvillkor i andra länder. Det är inte ovanligt att saker som vi köper i Sverige tillverkas på ett sätt som är dåligt för både dem som arbetar och för miljön.

Förklara att spelet går ut på att välja vem de tycker bär störst ansvar för det dåliga. Att de kommer delas in i grupper och varje grupp ska komma överens om vem/vilka de ska rösta på. Betona att det inte finns några rätt eller fel.

Berätta att de kan rösta på:

- ▶ Inhemskt företag (Förklara: Detta är företaget i landet där varan tillverkas.)
- ▶ Inhemskt politiker (Förklara: Detta är politikerna i landet där varan tillverkas.)
- ▶ Svenska företag (Förklara: Detta är det företag i Sverige som importerar och/eller säljer varorna.)
- ▶ Svenska politiker (Förklara: detta är Sveriges folkvalda politiker.)
- ▶ Konsumenten (Förklara: Den som väljer att köpa varan.)

Spela spelet

Dela in gruppen i par eller tre och tre.

Dela ut det första vittnesmålet. Ge grupperna en stund att komma överens. En bra tumregel är att när hälften av grupperna är klara är det läge att bryta. Ifall diskussioner fortfarande pågår när det har gått ett par minuter kan du ge dem trettio sekunder på sig att besluta hur de ska rösta.

Be grupperna att kort redogöra för hur de röstar och varför.

Varje gång en grupp röstar på en viss aktör får denna en "prick". Rita upp prickerna på tavlan bredvid aktörens namn.

(I slutet av spelet kommer det bli många prickar, så för stora grupper är det en bra idé att hitta ett sätt att organisera prickarna så de blir lätta att summera.)

När röstningen för vittnesmålet är klart, dela ut ett nytt vittne. Upprepa diskussion och röstning, och lägg till prickar allt eftersom spelet fortsätter.

Du kan välja att gå igenom hur många vittnen du vill, men två eller tre vittnen ger tillräckligt med diskussionsunderlag.

När deltagarna har röstat om det sista vittnesmålet, summera rösterna som varje aktör fått och skriv siffran bredvid namnet.

Spelet är nu slut. Samla deltagarna i en ring där alla kan se varandra och inled efterdiskussionen.

Efterdiskussion

Reflekterande frågor

- ▶ Hur var det att spela det här spelet?
- ▶ Vad tyckte ni om beskrivningen av vittnena?
- ▶ Hur tänkte ni när ni bestämde vem hade störst ansvar?
- ▶ Blev ni påverkade av hur andra grupper röstade? Hur då?
- ▶ Fanns det något av alternativen som ni aldrig funderade att rösta på? Hur kommer det sig?

Tolkande frågor

- ▶ Tyckte ni att det fattades något alternativ att rösta på? Vilket?
- ▶ Ta upp vilket (eller vilka, ifall två fick lika) av alternativen som fått flest röster. Fråga:
 - Om man ska gå efter era röster har ____ störst ansvar för att varor produceras på ett dåligt vis. Tycker ni att det stämmer med verkligheten?
 - Hur tror ni att ____ själva ser på sitt ansvar?
 - Vad tycker ni att den/de kan göra annorlunda?
- ▶ Ta upp vilket eller vilka alternativ som fick minst prickar.
 - Hur kommer det sig att ____ fick minst (alternativt inga) prickar?
 - Betyder det att de inte har något ansvar alls?

Generaliserande frågor

- ▶ Kan man lära sig något av det här spelet? Berätta.
- ▶ Hur tror ni att ansvaret för orättvisor är fördelat i verkligheten?
- ▶ Hur kommer det sig att situationen ser ut som den gör?

Vittne 1:

Zubeida och jeansen

Vi är i Indien, ett land där en stor del av alla dagens kläder tillverkas.

Zubeida arbetar i en tygfabrik med färgning av jeansstyg. I arbetet kommer hon i kontakt med mycket farliga kemikalier. Trots detta finns det inte tillgång till någon skyddsutrustning.

Det händer att de som arbetar i fabriken blir sjuka, och även om inte fabriksledningen erkänner det, så misstänker Zubeida och hennes kollegor att det har att göra med de giftiga färgerna som de kommer i kontakt med varje dag.

Dessutom har det visat sig att man blir sjuk av att dricka vatten ifrån brunnen där Zubeida bor. Förklaringen är att tygfabriken saknar reningssystem. Allt avfall från färgningen släpps rakt ut i vattendragen.

Vem bär ansvaret?

- ▶ *Det inhemska företaget* som varken har ett fungerande avloppsreningssystem eller förser Zubeida med skyddsutrustning.
- ▶ *De inhemska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring kemikalieanvändning.
- ▶ *Det svenska företaget* som köper jeansen från den indiska fabriken.
- ▶ *De svenska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring svenska klädföretags verksamhet i Indien.
- ▶ *Konsumenten* som köper jeansen.

Vittne 2:

Augustin & chokladen

Vi är i Elfenbenskusten, det land i världen som odlar allra mest kakao.

På en kakaoodling jobbar Augustin, 13 år. Han kommer ifrån grannlandet Mali och slutade skolan för att jobba istället.

Även om han får dåligt betalt tycker hans föräldrar att det är viktigt att han arbetar. Den extra inkomsten är nödvändig för familjen.

Lönen är så låg att Augustin har svårt att få den att räcka till boende och mat. Trots detta skickar han varje månad hem pengar till sin familj.

Arbetet på kakaoodlingen är slitsamt och arbetsdagarna långa. Allra jobbigast är det att bära kakaobönorna från odlingen till transporten. En säck kan väga upp till 100 kg!

Helst skulle Augustin vilja återvända till sin familj, men han har inte råd med hemresan.

Vem bär ansvaret?

- ▶ *Det inhemska företaget* som har anställt Augustin trots att det klassas som barnarbete.
- ▶ *De inhemska politikerna* som trots att barnarbete bryter mot landets lag inte ser till att deras lagstiftning följs.
- ▶ *Det svenska företaget* som köper kakaon från odlingen.
- ▶ *De svenska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring svenska chokladföretags verksamheter i Elfenbenskusten.
- ▶ *Konsumenten* som köper chokladen.

Vittne 3:

Lien & sneakersen

Vi är i Kina, ett land där en stor del av dagens sneakers tillverkas.

Lien arbetar i en skofabrik med att sy sneakers. Fabriken ligger i en stad i södra Kina, men hon är från landsbygden. Lien är 19 år och är som de flesta andra som jobbar på fabriken ogift. De har kommit till staden för att tjäna pengar till utbildning eller giftermål.

Men Lien tjänar väldigt lite på fabriken, lönen hon får går knappt att leva på. Därför bor hon i en trång sovsal som fabriken äger tillsammans med många andra fabriksarbetare. Trots det har hon inte kunnat spara ihop några pengar så som hon hade hoppats på.

Lien arbetar minst 11 timmar om dagen, sex dagar i veckan. Ibland jobbar hon mer än så, dels för att dryga ut sin lön, och dels för att hon blir tvingad av sin chef när fabriken har fått en stor beställning.

Vem bär ansvaret?

- ▶ *Det inhemska företaget* som inte betalar en lön som det går att leva på.
- ▶ *De inhemska politikerna* som inte skärper landets lagstiftning kring vad fabriksarbetare får tjäna.
- ▶ *Det svenska företaget* som köper sneakersen från den kinesiska fabriken.
- ▶ *De svenska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring svenska skoföretags verksamhet i Kina.
- ▶ *Konsumenten* som köper sneakersen.

Vittne 4:

Chan & mobiltelefonen

Vi är i Kina, det land i världen där majoriteten av alla mobiltelefoner tillverkas.

I en elektronikfabrik med mobiltelefonstillverkning arbetar Chan. Det är ett krävande jobb och kravet på att arbeta snabbt är stort.

Lönen för att arbeta heltid är låg. På den kan Chan inte betala för mat och boende. För att dryga ut sin lön arbetar Chan mycket övertid, varje vecka mellan 30 och 40 timmar.

Att arbeta så mycket och hårt gör att det lätt blir fel. Men när Chan och hennes kollegor gör misstag får de avdrag på lönen eller till och med sparken. Chan har många gånger velat klaga, men vågar inte. Tänk om hon skulle bli av med jobbet? I Kina är inte fackföreningar tillåtna, så hon kan inte vända sig till en sådan för hjälp.

Vem bär ansvaret?

- ▶ *Det inhemska företaget* som inte tillåter protester.
- ▶ *De inhemska politikerna* som inte tillåter fackföreningar.
- ▶ *Det svenska företaget* som köper mobiltelefonen från den kinesiska fabriken.
- ▶ *De svenska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring svenska mobiltelefonföretags verksamhet i Kina.
- ▶ *Konsumenten* som köper mobiltelefonen.

Vittne 5:

Eduardo & bananen

Vi är i Costa Rica, ett land där en stor del av de bananer som säljs i Sverige odlas.

På en bananodling arbetar Eduardo. Bland annat jobbar han med att bespruta odlingen med bekämpningsmedel. Han bär giftet i en tjugolitersryggsäck på ryggen och besprutar odlingen för hand.

Det är för att bananodlingen inte ska angripas av svamp eller insektsangrepp och ge en bra skörd som odlingen besprutas med flera gifter. Många av gifterna är farliga både för människor och omgivande miljö.

Det är varmt i den tryckande hettan och Eduardo svetts under sin heltäckande skyddsutrustning. Det händer att han fuskar med utrustningen, bara för att det är så varmt.

Vem bär ansvaret?

- ▶ *Det inhemska företaget* som använder sig av skadliga bekämpningsmedel.
- ▶ *De inhemska politikerna* som inte skärper deras lagstiftning kring skadliga bekämpningsmedel.
- ▶ *Det svenska företaget* som säljer bananer från den costaricanska odlingen.
- ▶ *De svenska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring svenska bananföretags verksamhet i Costa Rica.
- ▶ *Konsumenten* som köper bananen.

Vittne 6:

Laurent & den bärbara datorn

Vi är i Kongo-Kinshasa, ett land där en stor del av världens kobolt utvinns. Kobolt är en metall som finns i bärbara datorers batteri.

Laurent är 19 år och arbetar i en koboltgruva. Han har brutit malmen som ska bli till kobolt under två år. Arbetet är tungt och hans kropp är sliten. Jobbigast tycker han det är att bära de tunga säckarna fyllda med malm.

Laurent arbetar i gruvan utan skyddsutrustning, han har inte fått någon sådan från företaget som köper kobolt. Att arbeta utan skyddsutrustning kan vara väldigt farligt.

För några veckor sen var det några som dog i gruvan, men att det skulle kunna hända honom själv försöker han att inte tänka på. För även om lönen han får för jobbet är liten, behöver Laurent pengarna för att kunna försörja sin familj.

Vem bär ansvaret?

- ▶ *Det inhemska företaget* som inte förbättrar arbetsmiljön i gruvorna.
- ▶ *De inhemska politikerna* som inte skärper deras lagstiftning kring arbetsmiljön i gruvorna.
- ▶ *Det svenska företaget* som säljer bärbara datorer som innehåller kobolt från Kongo-Kinshasa.
- ▶ *De svenska politikerna* som inte skärper lagstiftningen kring svenska datorföretags verksamhet i Kongo-Kinshasa.
- ▶ *Konsumenten* som köper den bärbara datorn.

Vittne I:

Zubeida och jeansen

Vi är i Indien, ett land där en stor del av alla dagens kläder tillverkas.

Zubeida arbetar i en tygfabrik med färgning av jeansstyg. I arbetet kommer hon i kontakt med mycket farliga kemikalier. Trots detta finns det inte tillgång till någon skyddsutrustning.

Det händer att de som arbetar i fabriken blir sjuka, och även om inte fabriksledningen erkänner det, så misstänker Zubeida och hennes kollegor att det har att göra med de giftiga färgerna som de kommer i kontakt med varje dag.

Dessutom har det visat sig att man blir sjuk av att dricka vatten ifrån brunnen där Zubeida bor. Förklaringen är att tygfabriken saknar reningssystem. Allt avfall från färgningen släpps rakt ut i vattendragen.

Vem bär ansvaret?

- ▶ Det inhemska företaget som varken har ett fungerande avloppsreningssystem eller förser Zubeida med skyddsutrustning.
- ▶ De inhemska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring kemikalieanvändning.
- ▶ Det svenska företaget som köper jeansen från den indiska fabriken.
- ▶ De svenska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring svenska klädföretags verksamhet i Indien.
- ▶ Konsumenten som köper jeansen.

Vittne 2:

Augustin & chokladen

Vi är i Elfenbenskusten, det land i världen som odlar allra mest kakao.

På en kakaoodling jobbar Augustin, 13 år. Han kommer ifrån grannlandet Mali och slutade skolan för att jobba istället.

Även om han får dåligt betalt tycker hans föräldrar att det är viktigt att han arbetar. Den extra inkomsten är nödvändig för familjen.

Lönen är så låg att Augustin har svårt att få den att räcka till boende och mat. Trots detta skickar han varje månad hem pengar till sin familj.

Arbetet på kakaoodlingen är slitsamt och arbetsdagarna långa. Allra jobbigast är det att bära kakaobönorna från odlingen till transporten. En säck kan väga upp till 100 kg!

Helst skulle Augustin vilja återvända till sin familj, men han har inte råd med hemresan.

Vem bär ansvaret?

- ▶ Det inhemska företaget som har anställt Augustin trots att det klassas som barnarbete.
- ▶ De inhemska politikerna som trots att barnarbete bryter mot landets lag inte ser till att deras lagstiftning följs.
- ▶ Det svenska företaget som köper kakaon från odlingen.
- ▶ De svenska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring svenska chokladföretags verksamheter i Elfenbenskusten.
- ▶ Konsumenten som köper chokladen.

Vittne 3:

Lien & sneakersen

Vi är i Kina, ett land där en stor del av dagens sneakers tillverkas.

Lien arbetar i en skofabrik med att sy sneakers. Fabriken ligger i en stad i södra Kina, men hon är från landsbygden. Lien är 19 år och är som de flesta andra som jobbar på fabriken ogift. De har kommit till staden för att tjäna pengar till utbildning eller giftermål.

Men Lien tjänar väldigt lite på fabriken, lönen hon får går knappt att leva på. Därför bor hon i en trång sovsal som fabriken äger tillsammans med många andra fabriksarbetare. Trots det har hon inte kunnat spara ihop några pengar så som hon hade hoppats på.

Lien arbetar minst 11 timmar om dagen, sex dagar i veckan. Ibland jobbar hon mer än så, dels för att dryga ut sin lön, och dels för att hon blir tvingad av sin chef när fabriken har fått en stor beställning.

Vem bär ansvaret?

- ▶ Det inhemska företaget som inte betalar en lön som det går att leva på.
- ▶ De inhemska politikerna som inte skärper landets lagstiftning kring vad fabriksarbetare får tjäna.
- ▶ Det svenska företaget som köper sneakersen från den kinesiska fabriken.
- ▶ De svenska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring svenska skoföretags verksamhet i Kina.
- ▶ Konsumenten som köper sneakersen.

Vittne 4:

Chan & mobiltelefonen

Vi är i Kina, det land i världen där majoriteten av alla mobiltelefoner tillverkas.

I en elektronikfabrik med mobiltelefonstillverkning arbetar Chan. Det är ett krävande jobb och kravet på att arbeta snabbt är stort.

Lönen för att arbeta heltid är låg. På den kan Chan inte betala för mat och boende. För att dryga ut sin lön arbetar Chan mycket övertid, varje vecka mellan 30 och 40 timmar.

Att arbeta så mycket och hårt gör att det lätt blir fel. Men när Chan och hennes kollegor gör misstag får de avdrag på lönen eller till och med sparken. Chan har många gånger velat klaga, men vågar inte. Tänk om hon skulle bli av med jobbet? I Kina är inte fackföreningar tillåtna, så hon kan inte vända sig till en sådan för hjälp.

Vem bär ansvaret?

- ▶ Det inhemska företaget som inte tillåter protester.
- ▶ De inhemska politikerna som inte tillåter fackföreningar.
- ▶ Det svenska företaget som köper mobiltelefonen från den kinesiska fabriken.
- ▶ De svenska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring svenska mobiltelefonföretags verksamhet i Kina.
- ▶ Konsumenten som köper mobiltelefonen.

Vittne 5:

Eduardo & bananen

Vi är i Costa Rica, ett land där en stor del av de bananer som säljs i Sverige odlas.

På en bananodling arbetar Eduardo. Bland annat jobbar han med att bespruta odlingen med bekämpningsmedel. Han bär giftet i en tjugolitersryggsäck på ryggen och besprutar odlingen för hand.

Det är för att bananodlingen inte ska angripas av svamp eller insektsangrepp och ge en bra skörd som odlingen besprutas med flera gifter. Många av gifterna är farliga både för människor och omgivande miljö.

Det är varmt i den tryckande hettan och Eduardo svettas under sin heltäckande skyddsutrustning. Det händer att han fuskar med utrustningen, bara för att det är så varmt.

Vem bär ansvaret?

- ▶ Det inhemska företaget som använder sig av skadliga bekämpningsmedel.
- ▶ De inhemska politikerna som inte skärper deras lagstiftning kring skadliga bekämpningsmedel.
- ▶ Det svenska företaget som säljer bananer från den costaricanska odlingen.
- ▶ De svenska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring svenska bananföretags verksamhet i Costa Rica.
- ▶ Konsumenten som köper bananen.

Vittne 6:

Laurent & den bärbara datorn

Vi är i Kongo-Kinshasa, ett land där en stor del av världens kobolt utvinns. Kobolt är en metall som finns i bärbara datorers batteri.

Laurent är 19 år och arbetar i en koboltgruva. Han har brutit malmen som ska bli till kobolt under två år. Arbetet är tungt och hans kropp är sliten. Jobbigast tycker han det är att bära de tunga säckarna fyllda med malm.

Laurent arbetar i gruvan utan skyddsutrustning, han har inte fått någon sådan från företaget som köper kobolt. Att arbeta utan skyddsutrustning kan vara väldigt farligt.

För några veckor sen var det några som dog i gruvan, men att det skulle kunna hända honom själv försöker han att inte tänka på. För även om lönen han får för jobbet är liten, behöver Laurent pengarna för att kunna försörja sin familj.

Vem bär ansvaret?

- ▶ Det inhemska företaget som inte förbättrar arbetsmiljön i gruvorna.
- ▶ De inhemska politikerna som inte skärper deras lagstiftning kring arbetsmiljön i gruvorna.
- ▶ Det svenska företaget som säljer bärbara datorer som innehåller kobolt från Kongo-Kinshasa.
- ▶ De svenska politikerna som inte skärper lagstiftningen kring svenska datorföretags verksamhet i Kongo-Kinshasa.
- ▶ Konsumenten som köper den bärbara datorn.